

ТЕМА 2

ОСНОВИ РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА

*Людину можна охарактеризувати як “тварину, яка
займається обміном”.*
(Р. Уайтлі)

1. Підходи до періодизації суспільства: формаційний та цивілізаційний підходи.
2. Поділ праці та спеціалізація.
3. Економічні системи.
4. Економічна теорія про роль людини в економіці.
5. Власність, її типи. Приватна власність як основа ринкової економіки.

Основна література

1. Башнянин Г.І., Лазур П.Ю., Медведєв В.С. Політична економія. – К., 2000. – (Тема 3, 4, 5 – с. 59-123).
2. Економічна теорія: Підручник / За ред. В.М.Тарасевича. – К., 2006. – (Розділ I – с. 31-116).
3. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В.Д.Базилевича. – К., 2003. – (Глава 4, 5 – с. 88-134).
4. Економічна теорія: Посібник вищої школи (Воробйов Є.М. та ін.) / Під заг. ред. Воробйова Є.М. – Харків; Київ, 2001. – (Глава 5, 8, 9 – с. 71-91, 139-181).
5. Економічна теорія: У 2 кн. – Кн.1. Макроекономіка / За ред. З.Г.Ватаманюка та С.М.Панчишина. – К., 1997. (Розділ 1, 2 – с. 8-59).
6. Єщенко П.С., Палкін Ю.І. Сучасна економіка: Навч. посібник. – К., 2005. – (Розділ 4 – с. 41-51).
7. Задоя А.А., Петруня Ю.Е. Основы экономики. – К, 1998. (Глава 3, 4, п. 4.1 – с. 44-63).
8. Основи економічної теорії: Підручник / За заг. редакцією Ю.В.Ніколенка. – Київ, 2003. – (Глава 1 – с. 9-24).
9. Палехова В.А. Політична економія. – Миколаїв, 2001. – (Розділ II. – Тема 3 – с. 20-28).
10. Політекономія / За ред. Ю.В.Ніколенка. – Київ, 2003. – (Глава 3, 4 – с. 62-118).

Додаткова література

1. Базелер У., Сабов З., Хайнрих Й., Кох В. Основы экономической теории: принципы, проблемы, политика. Германский опыт и российский путь. – СПб., 2000. – (Глава 1, п. 2 – с. 44-50).
2. Камаев В.Д. и колл. авт. Экономическая теория: Учебник. – М.: Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 1998. – (Раздел I – с. 42-66).
3. Курс экономической теории / Под ред. М.Н.Чепурина, Е.А.Киселевой. – Киров, 2002. – (Глава 4 – с. 64-69).
4. Нуреев Р.М. Курс микроэкономики: Учебник для вузов. – М., 2000. – (Глава 2, п. 2.3, 2.4 – с. 54-66).
5. Теоретическая экономика. Политэкономия: Учебник для вузов / Под ред. Г.П.Журавлевой и Н.Н.Мильчаковой. – М., 1997. – (Глава 4, 9 – с. 48-69, 133-150).
6. Экономика. Учебник / Под ред. А.И.Архипова, А.Н.Нестеренко, А.К.Большакова. – М., 1999. – (Глава 2 – с. 36-56).
7. Экономическая теория (политэкономия): Учебник / Под общей ред. акад. В.И.Видяпина, акад. Г.П.Журавлевой. – М., 1999. – (Глава 3, 9 – с. 52-63, 134-149).

Основні категорії

Натуральне господарство, поділ праці, продуктивність праці, автаркія, порівняльні переваги, економічні системи: традиційна, ринкова, командна, змішана, теорія А.Сміта: *Homo economicus*, *invisible hand*, *laissez faire*, трансакційні витрати, власність, роздержавлення, приватизація.

Контрольні завдання

1. Як співвідносяться поняття “цивілізація” і “суспільно-економічна формація”?
2. Який з чинників продуктивних сил К.Маркс вважав вирішальним з точки зору еволюції суспільства? Що є критерієм визначення етапів суспільного розвитку за цивілізаційним підходом?
3. Українські вчені вважають, що з 1991 по 2006 рік в Україні відбувалося формування ринку послуг, зокрема телекомунікаційних (споживання Інтернет менш ніж 3% населення). З 2012 по 2025 цей ринок буде розвиватися (споживання Інтернет зросте до 25-30%). З 2025 року настане насичення ринку (споживання Інтернет перевищить позначку

- 50%). Який, на Вашу думку, етап за поділом У.Ростоу, переживає зараз Україна? Які ще аргументи можуть свідчити на користь того, що наша країна ще не досягла рівня розвитку постіндустріального суспільства?
4. Які з наведених рис притаманні натуральній формі виробництва: а) суспільний поділ праці перебуває у зачатковому стані; б) суспільний поділ праці перебуває у розвиненому стані; в) продукт праці розподіляється за допомогою обміну; г) виробництво характеризується замкнутістю, продукти призначаються для задоволення власних потреб; д) продукт праці для виробника не має споживчої вартості?²
 5. Чим можна пояснити живучість натурального господарства?
 6. На обкладинці одного з підручників з економічної теорії надруковано: “Бджола збирає нектар не для того, щоб догодити квітам, вона хоче отримати мед. Але врешті-решт це відповідає інтересам квітів. Те ж саме відбувається і з підприємством ...”. Поясніть, до чого тут підприємство чи економіка взагалі?
 7. Яким чином традиційна, ринкова та командна економіка вирішують проблеми дефіциту ресурсів?
 8. Чи можливі інші економічні системи, окрім уже знайомих людству? Якщо можливі, то як вони будуть розв’язувати основні економічні проблеми?
 9. Існує крилатий вираз, що “Лінкольн одним розчерком пера знищив значну частину капіталу, що накопичили південні штати”. Що це за капітал? Чи була економічна система в південних штатах ринковою?
 10. Для розвитку ринкової економіки України важливе значення має правильний вибір моделі розвитку. Як Ви гадаєте, яка з цих моделей найбільше відповідає сучасним вимогам розвитку Української держави: а) американська; б) шведська; в) японська; г) польська; д) інша?
 11. Чому кожний економічний напрямок по-своєму тлумачив роль людини в економіці? Як Ви вважаєте, якою є роль людини в українській економіці сьогодні?
 12. П.Прудон сказав: “Власність – це крадіжка”. Що він мав на увазі?
 13. Серед форм власності дуже часто виділяють такі, як первіснообщинна, рабовласницька, феодална, капіталіс-

² Єщенко П.С., Палкін Ю.І. Сучасна економіка: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2005. – С. 72.

тична, суспільна, приватна, колективна, індивідуальна, корпоративна, державна. Які критерії покладено в основу поділу власності на ці форми? Чи є серед цих форм щось спільне?

14. Порівняйте переваги та недоліки приватної і суспільної власності. Якому типу власності Ви віддаєте перевагу і чому?
15. Згідно з К.Марксом, приватна власність роз'єднує людей: кожен дбає лише про власні інтереси і байдужий до потреб суспільства. Навпаки, суспільна власність об'єднує людей, замість корисливого інтересу – прагнення до суспільного блага. Чи можете Ви навести контраргументи?
16. Економісти погоджуються, що існування ринкової економіки неможливе без приватної власності. На практиці ж у розвинутих країнах з ринковою економікою домінує акціонерна власність. Як можна пояснити таку суперечність?
17. Як Ви вважаєте, чому фашистські режими менш живучі, ніж комуністичні? (Дайте відповідь письмово.)

Тестові завдання

1. У рамках формаційного підходу виділяються такі етапи розвитку суспільства:

- а) первісне суспільство, рабовласництво, феодальне;
- б) масове споживання, індустріальне, постіндустріальне суспільство;
- в) аграрний, індустріальний, неоіндустріальний;
- г) немає вірної відповіді?

2. Традиційне суспільство у стадійному підході У.Росту характеризується:

- а) розвитком підприємництва;
- б) масовим споживанням;
- в) аграрним виробництвом;
- г) появою великої машинної індустрії?

3. Для якої форми виробництва характерні такі риси: замкненість, універсалізація праці, прямі економічні зв'язки між виробництвом і споживанням:

- а) капіталістична;
- б) сучасна;
- в) товарна;
- г) натуральна?

4. Що є предметом угод у товарному виробництві:

- а) товар;
- б) ціна;

- в) умови виробництва;
 - г) строк виконання?
5. Споживачі і виробники впливають на виробництво:
- а) у ринковій економіці;
 - б) у традиційній економіці;
 - в) у централізованій економіці;
 - г) у всіх економічних системах?
6. У країні товари та послуги завжди вироблялись одним способом. Професія передається з покоління у покоління, у спадок. У цій країні:
- а) ринкова економіка;
 - б) традиційна економіка;
 - в) централізована економіка;
 - г) змішана економіка?
7. Ринкова економіка як система, в першу чергу, характеризується:
- а) монополією;
 - б) конкуренцією;
 - в) ручною працею?
 - г) обмеженням самостійності господарюючих суб'єктів?
8. Теорію прав власності, яка свідчить, що повний “пучок” прав власності складається з 11 “травинок”, було розроблено:
- а) А.Смітом;
 - б) П.Прудоном;
 - в) Р.Коузом;
 - г) П.Самуелсоном?
9. Юридичний аспект права власності передбачає:
- а) володіння та користування майном;
 - б) розпорядження майном;
 - в) володіння і розпорядження майном;
 - г) володіння, користування і розпорядження майном?
10. Приватна власність – це власність:
- а) однієї особи;
 - б) групи осіб;
 - в) держави;
 - г) всі відповіді вірні?
11. Товариство – це типовий представник:
- а) колективної форми власності;
 - б) приватної власності;
 - в) державної власності;
 - г) змішаної власності?

12. Вираз “власність – це крадіжка” означає, що:
- а) власність виникає в результаті здійснення крадіжки;
 - б) власність виникає в результаті крадіжки у природи, суспільства;
 - в) крадіжка є формою власності;
 - г) немає вірної відповіді?
13. Існування державної власності як пануючої форми власності у суспільстві захищав:
- а) Д.Рікардо;
 - б) М.Горбачов;
 - в) К.Маркс;
 - г) А.Маршалл?
14. Приватизація – це процес:
- а) націоналізації майна громадян та приватних підприємств;
 - б) відчуження майна державної власності на користь громадян та юридичних осіб;
 - в) захоплення власності;
 - г) всі відповіді вірні?
15. Особливістю традиційної системи є:
- а) принцип патерналізму;
 - б) незалежність від природних чинників;
 - в) машинна праця;
 - г) розвинена система поділу праці?
16. Монополія державної власності є найбільш типовою для економічної системи:
- а) ринкового типу;
 - б) змішаного типу;
 - в) централізовано-планового типу;
 - г) традиційного типу?